

АНОТОВАНИЙ ЗВІТ

за завершеним науковим дослідженням і розробкою
за 2020–2022 роки

Тема: «Розробити організаційні та методичні підходи до судово-психіатричної експертної оцінки розладів адаптації в учасників бойових дій».

Керівник роботи: доктор медичних наук, професор Ревенок Олександр Анатолійович.

Номер державної реєстрації: 0120U101494.

Повне найменування організації-виконавця: Державна установа «Інститут психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків Міністерства охорони здоров'я України».

Назва пріоритетного тематичного напрямку організації-виконавця: судова психіатрія.

Строк виконання: початок — січень 2020 року, закінчення — грудень 2022 року.

Обсяг коштів, виділених на виконання розробки за весь період (згідно із запитом / фактичний): 5067,10 / 1227,5 тис. гривень.

1. Інформація про групу авторів/виконавців проекту:

(включаючи наукового керівника, відповідального виконавця та авторів проекту):

- доктори наук: 2; кандидати наук: 3;
- молоді вчені до 35 років: 1, з них кандидатів: 1, докторів: 0;
- наукові працівники без ступеня: 1;
- інженерно-технічні кадри: 0, допоміжний персонал: 0;
- докторанти: 0; аспіранти: 0; студенти: 0.
- разом: 6.

2. Контактні дані

Таблиця 1

№ з/п	Власне ім'я, прізвище	Науковий ступінь	Вчене звання	Посада і місце основної роботи	Вік
1.	Олександр Ревенок	доктор медичних наук	професор	заступник генерального директора з судової експертизи	59

2.	Оксана Олійник	доктор медичних наук	старший науковий співробітник	заступник генерального директора з наукової роботи та освітньої діяльності	46
3.	Сергій Шум	кандидат медичних наук		генеральний директор	40
4.	Андрій Каніщев	кандидат медичних наук		в. о. завідувача відділу комплексної судово- психіатричної експертизи	46
5.	Олександра Радзевілова	кандидат психологічних наук		провідний науковий співробітник відділу комплексної судово- психіатричної експертизи	34
6.	Людмила Кригіна			в. о. старшого наукового співробітника відділу комплексної судово- психіатричної експертизи	64

3. Анотація (до 2500 знаків)

(короткий зміст проекту)

В процесі наукового дослідження передбачалися розробка доказової, методологічно несуперечливої та науково обґрунтованої судово-психіатричної експертної оцінки розладів адаптації в учасників бойових дій з метою сприяння правильному здійсненню правосуддя щодо цих осіб, підвищення доказовості та обґрунтованості експертних висновків, зменшення ризику порушень прав людини та вчинення повторних злочинів комбатантами з психічними розладами.

На першому етапі дослідження проведено аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми, розроблено робочу документацію, розроблено та апробовано карту дослідження. Відібрано та проаналізовано понад 100 тематичних висновків судово-психіатричної експертизи.

На другому етапі, за результатами комплексного аналізу понад 150 випадків судово-психіатричної експертизи було досліджено розповсюдженість та клінічну структуру психічної патології в учасників бойових дій, а також її роль в генезі скоєних ними правопорушень. Встановлені клініко-ситуаційні детермінанти агресивної поведінки обстеженого контингенту. Отримані дані про структуру та особливості скоєння правопорушень. Проводилось дослідження впливу розладів адаптації на здатність підекспертних усвідомлювати свої дії та можливість керувати ними. Були розроблені критерії

судово-психіатричної оцінки розладів адаптації в учасників бойових дій (психіатричні, психологічно-особистісні, ситуаційно-соціальні).

На третьому етапі дослідження проаналізовані та систематизовані здобуті дані, розроблені методологічні та методичні підходи до проведення судово-психіатричної експертизи стосовно учасників бойових дій із розладами адаптації. Запропоновані науково обґрунтовані рекомендації щодо профілактики повторних суспільно небезпечних дій осіб із бойовими психічними травмами.

4. Мета, основні завдання та їх актуальність (до 60 рядків)

1) Наукова гіпотеза.

Наукове обґрунтування оптимальних організаційних форм застосування спеціальних знань в частині експертної оцінки бойових психічних травм у комбатантів сприятиме оптимізації діяльності судово-психіатричної служби, її реформуванню у світлі сучасних наукових, соціальних та економічних вимог.

Розробка методичних принципів проведення судово-психіатричної експертизи такому контингенту сприятиме стандартизації та доказовості експертних висновків, а відтак забезпеченню основних вимог чинного законодавства щодо висновку експерта та виконанню базових положень Закону України «Про судову експертизу» стосовно законності та об'єктивності судової експертизи.

2) Мета і завдання.

Мета НДР: розробити методологічні та організаційні підходи до судово-психіатричної оцінки розладів адаптації в учасників бойових дій, які скоїли протиправні діяння.

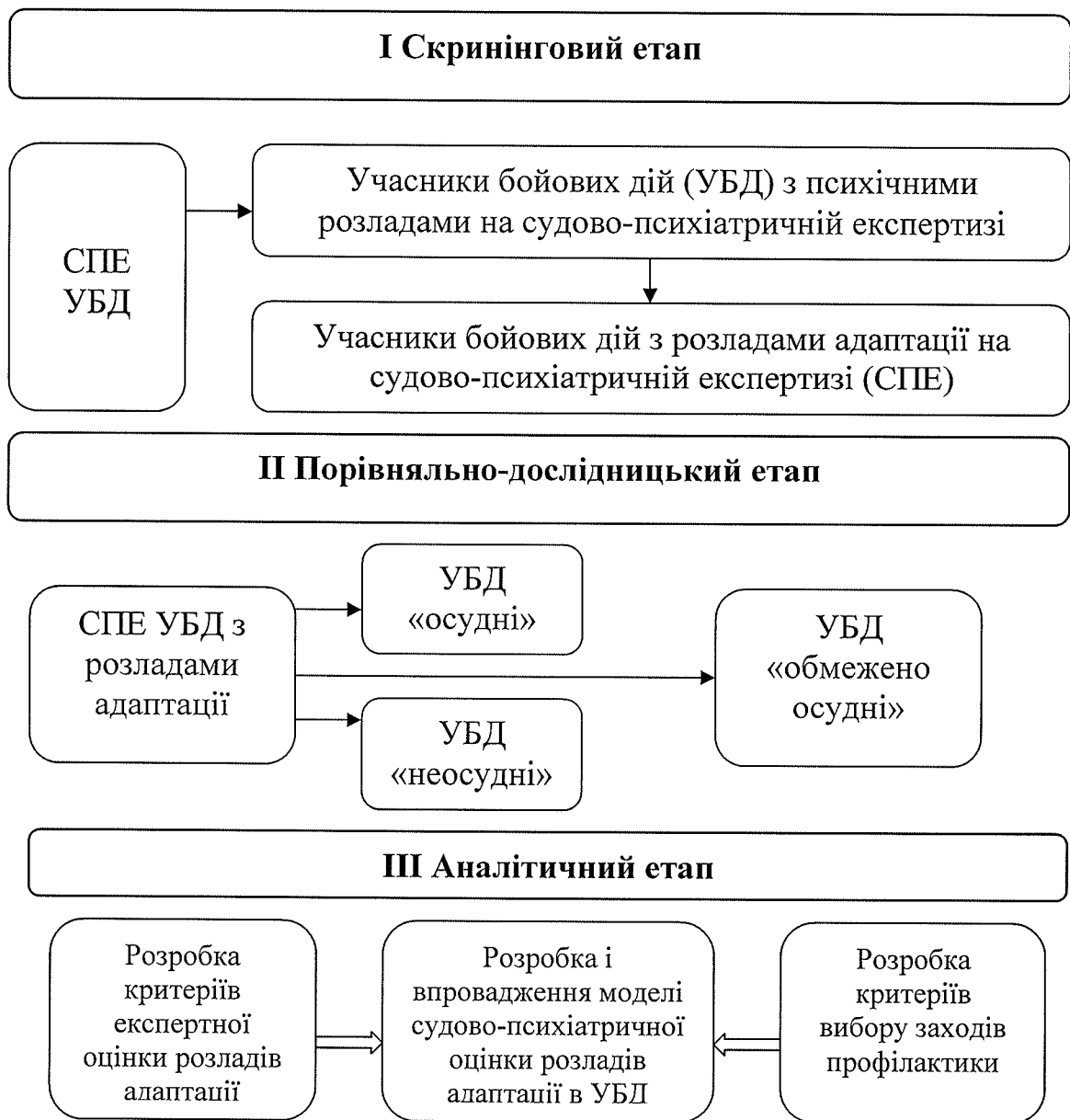
Завдання дослідження:

— на основі комплексного аналізу дослідити клінічну структуру психічної патології, насамперед розладів адаптації, в учасників бойових дій та її роль в генезі скоєних ними правопорушень;

— розробити критерії судово-психіатричної оцінки адаптаційних розладів в учасників бойових дій, які скоїли протиправні діяння;

— науково обґрунтувати методичні та методологічні принципи судово-психіатричної оцінки адаптаційних розладів в учасників бойових дій; запропонувати оптимальні підходи до організації судово-психіатричної експертизи учасників бойових дій у кримінальному процесі;

3) Дизайн дослідження (у вигляді блок-схеми, таблиці тощо)

4) Об'єкт дослідження:

розлади адаптації в учасників бойових дій в експертній практиці.

5) Методи дослідження:

соціально-демографічний, клініко-анамнестичний, клініко-психопатологічний, психодіагностичний, статистичний методи, а також метод експертного судово-психіатричного аналізу.

6) Кінцеві точки дослідження (індикатори ефективності)

Медичний ефект НДР: обґрунтування нових концептуальних підходів щодо діагностики та судово-психіатричної експертної оцінки розладів адаптації в учасників бойових дій, що сприятиме можливості диференційованого застосування до них медико-профілактичних заходів, спрямованих на мінімальне обмеження прав пацієнта з максимальною ефективністю

запобіганню повторних злочинів. Тим самим зменшуватимуться витрати на утримання та лікування учасників бойових дій з психічними розладами, що скоїли злочини, у медичних закладах МОЗ та пенітенціарній системі.

Соціальний ефект НДР: дотримання вимог законодавства у частині законності та об'єктивності судової експертизи; підвищення обґрунтованості судово-психіатричних (психологічних) експертиз, попередження порушень прав людини та повторних злочинів. За рахунок останнього спостерігатиметься покращення соціально-демографічних та кримінологічних показників країни.

Економічний ефект НДР: перегляд існуючих підходів до організації судових експертиз, що сприятиме збереженню бюджетних коштів і оптимізації діяльності судово-психіатричної служб. Запобігання наслідків (людських втрат, інвалідизації жертв, витрат на утримання і лікування злочинців, проведення вартісних судових експертиз тощо) злочинів, що скоюються учасниками бойових дій з розладами адаптації, сприятиме зменшенню економічних витрат держави.

5. Одержані наукові та науково-прикладні результати (до 100 рядків тексту)

Таблиця 2

Номер етапу/ строки	Назва етапу	Заплановані результати	Отримані результати
I (2020 р.)	Системне дослідження клінічної структури психічних розладів та генезу кримінальної поведінки в учасників бойових дій	Дослідити клінічну структуру психічної патології, насамперед розладів адаптації, в учасників бойових дій та її роль в генезі скоєних ними злочинів	Проведено аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми. Розроблено робочу документацію, розроблено та апробовано карту дослідження. Відібрано та проаналізовано понад 100 тематичних висновків судово-психіатричної експертизи.
II (2021 р.)	Обґрунтування критеріїв експертної оцінки психічних розладів в учасників бойових дій у кримінальному провадженні	Дослідити вплив розладів адаптації на здатність підекспертних усвідомлювати свої дії та можливість керувати ними з послідуною	За результатами комплексного аналізу понад 150 випадків судово-психіатричної експертизи було досліджено розповсюдженість та клінічну структуру психічної патології в учасників бойових дій, а також її роль в генезі

		розробкою критеріїв судово-психіатричної оцінки цих психічних розладів	скоєних ними правопорушень. Встановлені клініко-ситуаційні детермінанти агресивної поведінки обстеженого контингенту. Отримані дані про структуру та особливості скоєння правопорушень. Розроблено критерії судово-психіатричної оцінки розладів адаптації в учасників бойових дій (психіатричні, психологічно-особистісні, ситуаційно-соціальні).
III (2022 р.)	Розробка методичних, методологічних та організаційних підходів до проведення судово-психіатричної експертизи учасникам бойових дій в кримінальному процесі	Науково обґрунтувати методичні, методологічні та організаційні підходи до проведення судово-психіатричної експертизи учасникам бойових дій в кримінальному процесі	Проаналізовані та систематизовані здобуті дані, розроблені методологічні та методичні підходи до проведення судово-психіатричної експертизи стосовно учасників бойових дій із розладами адаптації. Запропоновані науково обґрунтовані рекомендації щодо профілактики повторних суспільно небезпечних дій осіб із бойовими психічними травмами.

6. Фінансове обґрунтування витрат

1) загальна вартість проекту: 1227,5 тис. гривень (один мільйон двісті двадцять сім тисяч п'ятсот гривень), у тому числі

2) витрати на реалізацію проекту за роками (тис. гривень):

Таблиця 3

Статті витрат	Рік 1 (2020)	Рік 2 (2021)	Рік 3 (2022)	За весь термін виконання проекту
Витрати на оплату праці	289,67	364,18	352,30	1006,15
Нарахування на оплату праці	63,73	80,12	77,50	221,35

Матеріали	—	—	—	—
Паливо та енергія для науково-виробничих цілей	—	—	—	—
Витрати на роботи, які виконують сторонні підприємства, установи і організації	—	—	—	—
Інші витрати	—	—	—	—
Накладні витрати	—	—	—	—
Усього	353,4	444,3	429,8	1227,5

7. Новизна отриманих результатів роботи (до 40 рядків)

В процесі наукового дослідження, за результатами комплексного аналізу 259 випадків судово-психіатричної експертизи досліджено розповсюдженість та клінічну структуру психічної патології в учасників бойових дій, а також її роль у генезі скоєних ними правопорушень. Встановлені клініко-ситуаційні детермінанти агресивної поведінки обстеженого контингенту. Отримані дані про структуру та особливості скоєння правопорушень. Науково обґрунтовані критерії експертної оцінки розладів адаптації в учасників бойових дій (психіатричні, психологічно-особистісні, ситуаційно-соціальні). Запропонована оптимальна організаційна модель проведення судово-психіатричної експертизи відносно такого контингенту підекспертних; запропоновані рекомендації щодо профілактики повторних суспільно небезпечних дій учасників бойових дій із психічними розладами.

8. Перелік публікацій за тематикою завершеної науково-дослідної роботи у виданнях що індексуються у Scopus або Web of Science відповідно до SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports*

Таблиця 4

№ з/п	Бібліографічні дані * (<u>підкреслити прізвища авторів</u> зі списку виконавців)	Квартиль (Q1-Q4)
—	—	—

* — Навести інформацію щодо публікацій виключно за тематикою наукового проекту.

** — Вказати DOI або надати активне посилання на публікацію. Коротко описати внесок у статтю (до 200 знаків).

9. Статті у журналах, що входять до переліку фахових видань України

Таблиця 5

№ з/п	Повні дані статей доповідей (<u>підкреслити прізвища авторів</u> зі списку авторів/виконавців)
1.	<i>Шум С. С.</i> Питання жертв насильницьких злочинів в Україні // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. — 2021. — № 2. — С. 71–76. — https://doi.org/10.15421/392140 .

2.	<i>Шум С. С.</i> Стан насильницької злочинності в Україні // Право та державне управління. — 2021. — № 1. — С. 116–124. — https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.18 .
3.	<i>Шум С. С.</i> Закріплення правового статусу потерпілих від насильницьких злочинів у міжнародно-правових актах // Юридичний науковий електронний журнал. — 2021. — № 5. — С. 292–296. — https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-5/68 .
4.	<i>Шум С. С.</i> Удосконалення процесуального статусу потерпілого від насильницьких злочинів // Juris Europensis Scientia. — 2021. — Вип. 3. — С. 128–132. — https://doi.org/10.32837/chern.v0i3.245 .

10. Перелік основних доповідей на з'їздах, конгресах, симпозіумах та науково-практичних конференціях

1. *Олійник О. П.* Сучасні проблеми судової психіатрії та судово-психіатричної експертизи в Україні. Доповідь на науково-практичній конференції з міжнародною участю «Психіатрія, наркологія, клінічна психологія та загальна медична практика: міждисциплінарні питання сучасності» (м. Київ, 22–23 квітня 2021 р.).

2. *Зайцев О. В., Каніщев А. В.* Щодо визначення обмеженої осудності та її кримінально-правових наслідків у проекті Кримінального кодексу України. Доповідь на міжнародній науковій конференції «Реформування кримінального законодавства України: сучасність та майбутнє» (м. Харків, 22–23 жовтня 2020 р.).

3. *Олійник О. П.* Медична документація сімейного лікаря як об'єкт судово-психіатричної експертизи. Доповідь на науково-практичній конференції «Перспективи розвитку сімейної медицини в Україні» (м. Київ, 22–23 жовтня 2021 р.).

4. *Шум С. С.* Організаційні та прикладні аспекти судово-психіатричної експертизи потерпілих від воєнних злочинів. Доповідь на науково-практичній конференції «Війна і люди: як зберегти психічне здоров'я» (м. Київ, 25–26 травня 2022 р.).

5. *Ревенок О. А., Радзевілова О. В.* Наслідки війни в Україні: судово-психіатричний аспект (дослідження на прикладі судово-психіатричної експертизи учасників війни на Сході України). Доповідь на науково-практичній конференції «Війна і люди: як зберегти психічне здоров'я» (м. Київ, 25–26 травня 2022 р.).

6. *Олійник О. П.* Критерії експертної оцінки стресогенних психічних розладів в учасників бойових дій у кримінальному провадженні. Доповідь на науково-практичній конференції «Війна і люди: як зберегти психічне здоров'я» (м. Київ, 25–26 травня 2022 р.).

7. *Каніщев А. В.* Організаційні та клінічні проблеми судово-психіатричної експертизи учасників бойових дій. Доповідь на науково-практичній

конференції «Війна і люди: як зберегти психічне здоров'я» (м. Київ, 25–26 травня 2022 р.).

8. Олійник О., Радзевілова О. Діти з розладами нейророзвитку (РАС, РДУГ) як об'єкт судово-психіатричної експертизи. Доповідь на VI науково-практичній школі з питань аутизму (м. Київ, 09–10 червня 2022 р.).

9. Олійник О., Радзевілова О. Діти, які постраждали від війни, як об'єкт судово-психіатричної експертизи. Доповідь на VII щорічній науково-практичній конференції з міжнародною участю «На межі компетенції психіатрії та неврології» (м. Тернопіль, 08 грудня 2022 р.).

10. Шум С., Канищев А. Щодо уточнення поняття «судово-експертна діяльність». Доповідь на IV міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (м. Київ, 16 грудня 2022 р.).

11. Олійник О., Радзевілова О. Війна в країні як нова реальність для судово-психіатричних досліджень (на прикладі судово-психіатричної експертизи військовослужбовців на сході України). Доповідь на IV міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (м. Київ, 16 грудня 2022 р.).

12. Ревенок О., Радзевілова О. Практика застосування комплексного підходу в кримінальному процесі (комплексна судова психолого-психіатрична експертиза). Доповідь на IV міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу» (м. Київ, 16 грудня 2022 р.).

11. Монографії та/або розділи монографій за темою проекту

Таблиця 6

№ з/п	Повні дані монографій (розділів) (<u>підкреслити прізвища авторів</u> зі списку виконавців)	Кількість друкованих аркушів
1.	Медична психологія: в 2 т. — Т. 2: Спеціальна медична психологія / Г. Я. Пилягіна, <u>А. В. Канищев</u> , <u>О. П. Олійник</u> , <u>О. А. Ревенок</u> , <u>О. В. Радзевілова</u> та інш.; за ред. Г. Я. Пилягіної. — Вінниця: Нова Книга, 2020. — 504 с.	504
2.	Діагностика та лікування розладів психіки: довідник лікаря сімейної медицини-загальної практики та лікаря-невролога / В. Д. Мішиєв, <u>О. А. Ревенок</u> , <u>О. П. Олійник</u> та інш. — Київ: Професійні видання, 2020. — 74 с.	74

12. Практична цінність для економіки та суспільства (до 100 рядків)

У результаті виконання НДР одержані сучасні соціально-демографічні та кримінологічні дані про структуру та особливості скоєння правопорушень указаним контингентом підекспертних. Визначено дискусійні питання та існуючі недоліки у практиці судово-психіатричної експертної оцінки розладів

адаптації у військовослужбовців. Одержані сучасні дані про клінічні особливості розладів адаптації в учасників бойових дій. Уперше встановлені методичні і методологічні принципи та критерії судово-психіатричної експертної оцінки постстресових (адаптаційних) психічних розладів в учасників бойових дій, що скоїли протиправні діяння з урахуванням внесених в останні роки змін до законодавства. Розроблені і науково обґрунтовані методичні та організаційні підходи до проведення судово-психіатричної експертизи учасникам бойових дій у кримінальному процесі, запропоновані практичні рекомендації щодо профілактики повторних суспільно небезпечних дій в учасників бойових дій із психічними розладами психогенного походження. Розроблено критерії призначення різних видів медико-правових заходів. Запропоновані науково обґрунтовані практичні рекомендації щодо профілактики повторних суспільно небезпечних дій особами з бойовими психічними травмами.

13. Список реальних замовників наукової та науково-технічної продукції

Таблиця 7

№ з/п	Реквізити замовників, з якими укладено договори щодо передачі результатів наукових робіт, науково-технічних (експериментальних) розробок, або документи, що підтверджують використання їх замовником	Документи, що підтверджують використання результатів
1.	Міністерство охорони здоров'я України (вул. М. Грушевського, м. Київ, 01601)	Наказ МОЗ України від 24.02.2020 № 509 Наказ МОЗ України від 17.11.2020 № 2651 Наказ МОЗ України від 06.09.2021 № 1879
2.	Національна медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, кафедра загальної, дитячої, судової психіатрії і наркології (вул. Дорогожицька, 9, м. Київ, 04112).	Договір
3.	Центр судово-психіатричної експертизи ДУ «ІПСПЕМН МОЗ України»	Акт впровадження від 26.12.2022

3.	Дніпровська філія «Спеціальний заклад з надання психіатричної допомоги» ДУ «ІПСЕМН МОЗ України»	Акт впровадження від 06.12.2022
5.	Провайдер БПР 1205 ДУ «ІПСЕМН МОЗ України»	Акт впровадження від 12.01.2023

14. Інформація щодо впровадження результатів наукової роботи

Таблиця 8

№ з/п	Назва НДР	Де та як використано результати НДР упродовж першого року виконання НДР	Де та як використано результати НДР упродовж другого року виконання НДР	Де та як використано результати НДР упродовж третього року виконання НДР
1.	Розробити організаційні та методичні підходи до судово-психіатричної експертної оцінки розладів адаптації в учасників бойових дій	Навчальний процес (цикли ТУ): Національна медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, кафедра загальної, дитячої, судової психіатрії і наркології Практичне впровадження: Київський міський центр судово-психіатричної експертизи; ДУ «Центр психічного здоров'я і моніторингу наркотиків та алкоголю МОЗ України»; КНП «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я» Одеської обласної ради	Навчальний процес (цикли ТУ): Національна медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, кафедра загальної, дитячої, судової психіатрії і наркології Практичне впровадження: Київський міський центр судово-психіатричної експертизи; ДУ «Центр психічного здоров'я і моніторингу наркотиків та алкоголю МОЗ України»; КНП «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я» Одеської обласної ради	Навчальний процес (заходи БПР): Провайдер БПР 1205 ДУ «ІПСЕМН МОЗ України»; Національна медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, кафедра загальної, дитячої, судової психіатрії і наркології. Практичне впровадження: Центр судово-психіатричної експертизи ДУ «ІПСЕМН МОЗ України»; Дніпровська філія «Спеціальний заклад з надання психіатричної допомоги» ДУ «ІПСЕМН МОЗ України»;

15. Участь у міжнародних грантових наукових проектах

Таблиця 9

Назва/№	Сума гранту	Грантодавець
—	—	—

Рішення вченої ради від 17.01.2023, протокол № 1 щодо завершення роботи/розробки: науково-дослідну роботу «Розробити організаційні та методичні підходи до судово-психіатричної експертної оцінки розладів адаптації в учасників бойових дій» вважати виконаною в повному обсязі відповідно до плану роботи і вчасно завершеною.

Керівник роботи
д-р мед. наук, професор
Олександр РЕВЕНОК

09 лютого 2023 року

**Заступник генерального директора
з наукової роботи та
освітньої діяльності**
д-р мед. наук, с. н. с.
Оксана ОЛІЙНИК

27 лютого 2023 року

